

Wybrane wyzwania edukacyjne gmin i powiatów województwa dolnośląskiego

Poznań 2025

Opracowanie: **Szymon Więśław**

©Materiał został opracowany w ramach *Programu szkoleń z nowych mechanizmów w zakresie finansów i edukacji dla jednostek samorządu terytorialnego w regionie*. Zadanie sfinansowano ze środków budżetu Samorządu Województwa Dolnośląskiego.

Poznań 2025

Spis treści

1	Wprowadzenie.....	3
1.1	Cel opracowania	3
1.2	Zakres tematyczny	3
2.	Wielkość edukacji w województwie dolnośląskim	3
3	Ludność Dolnego Śląska	4
3.1	Dolny Śląsk.....	4
3.2	Różnice regionalne	6
4	Organizacja edukacji.....	8
4.1	Dobre praktyki i podsumowanie.....	9

1 Wprowadzenie

1.1 Cel opracowania

Edukacja stanowi jedno z kluczowych wyzwań, przed którymi stają jednostki samorządu terytorialnego. Zarządzanie tym obszarem wymaga pogodzenia istotnego znaczenia społecznego podejmowanych działań z wysokimi nakładami finansowymi, a także dużych oczekiwań lokalnych społeczności z niestabilnym otoczeniem prawnym kształtowanym przez ustawodawcę.

W ostatnich latach osoby odpowiedzialne za oświatę stanęły przed nowymi wyzwaniami wynikającymi z dynamicznych przemian demograficznych. Celem niniejszego opracowania jest syntetyczne przedstawienie sytuacji demograficznej gmin i powiatów województwa dolnośląskiego. Raport został przygotowany przez Fundację Miasto w ramach *Programu szkoleń dotyczącego nowych mechanizmów w zakresie finansów i edukacji dla jednostek samorządu terytorialnego w regionie*. Zadanie sfinansowano ze środków budżetu Samorządu Województwa Dolnośląskiego.

1.2 Zakres tematyczny

Raport prezentuje wybrane aspekty wynikające z przemian demograficznych na Dolnym Śląsku. Uzupełnieniem niniejszego opracowania jest szczegółowe zestawienie danych w formie raportu interaktywnego dla każdej JST, dostępne pod linkiem: [Wybrane informacje o edukacji w województwie dolnośląskim](#). Umożliwia ono zarówno analizę sytuacji pojedynczej jednostki, jak i porównanie jej wyników z innymi samorządami o tym samym charakterze lub na tle pozostałych JST z danego powiatu.

2. Wielkość edukacji w województwie dolnośląskim

W roku szkolnym 2024/2025 do szkół i przedszkoli na terenie województwa dolnośląskiego uczęszczało:

- ponad 105 tysięcy dzieci, których edukacja odbywała się w **1467** jednostkach wychowania przedszkolnego (w tym w **963** przedszkolach, **347** szkołach podstawowych z oddziałami przedszkolnymi oraz **157** placówkach innych form wychowania przedszkolnego);
- przeszło **236 tysięcy** uczniów pobierających naukę w **881** szkołach podstawowych (w tym w 8 szkołach filialnych);
- **119 tysięcy** młodych ludzi kształcących się w **517** szkołach innych typów;
- **36 tysięcy** osób uczęszczających do **300** szkół dla dorosłych (w tym do branżowych szkół II stopnia).

Skala edukacji w regionie jest zatem znacząca. Wydatki z tytułu realizacji zadań oświatowych poniesione przez dolnośląskie JST wyniosły **11 mld zł** i stanowiły **32 proc.** ogółu ich wydatków.

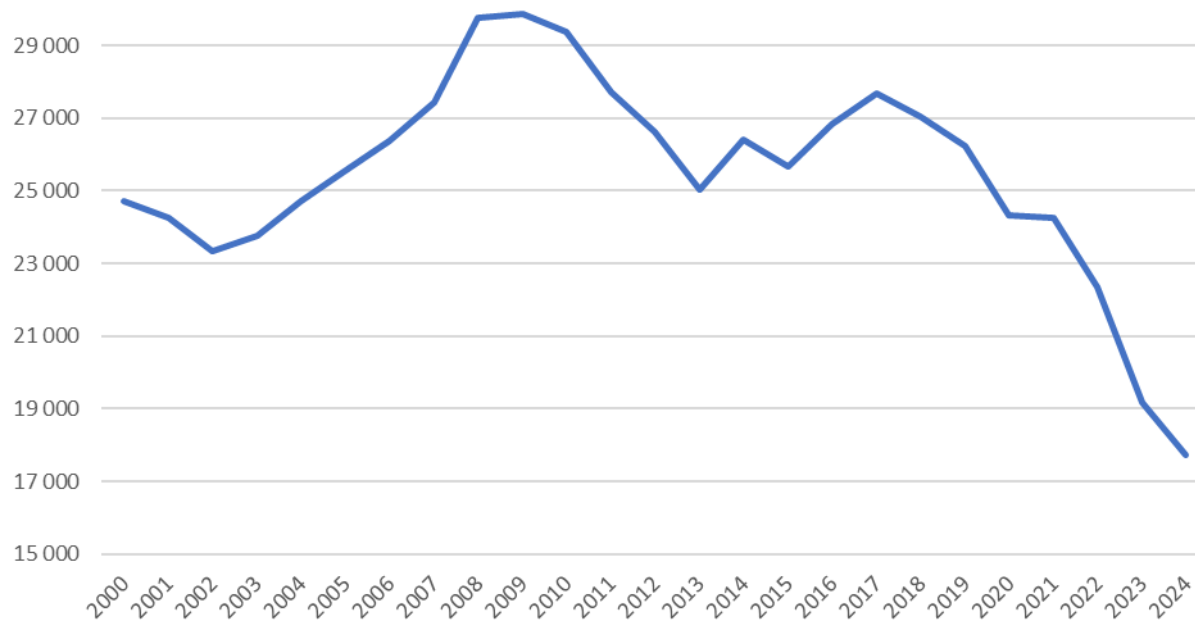
3 Ludność Dolnego Śląska

3.1 Dolny Śląsk

Ostatnie lata przyniosły dynamiczne zmiany demograficzne. Procesy suburbanizacyjne, czyli przenoszenie się mieszkańców miast na około-miejskie obszary wiejskie, współwystępują ze skutkami wcześniejszych, powojennych wyzów demograficznych oraz zmianami stylu życia, takimi jak upowszechnienie związków niesformalizowanych i niższa dzietność. Jednym z bezpośrednich efektów tych zjawisk jest gwałtowna zmiana zapotrzebowania na miejsca w szkołach i placówkach oświatowych, a w nadchodzących latach – także na inne usługi publiczne.

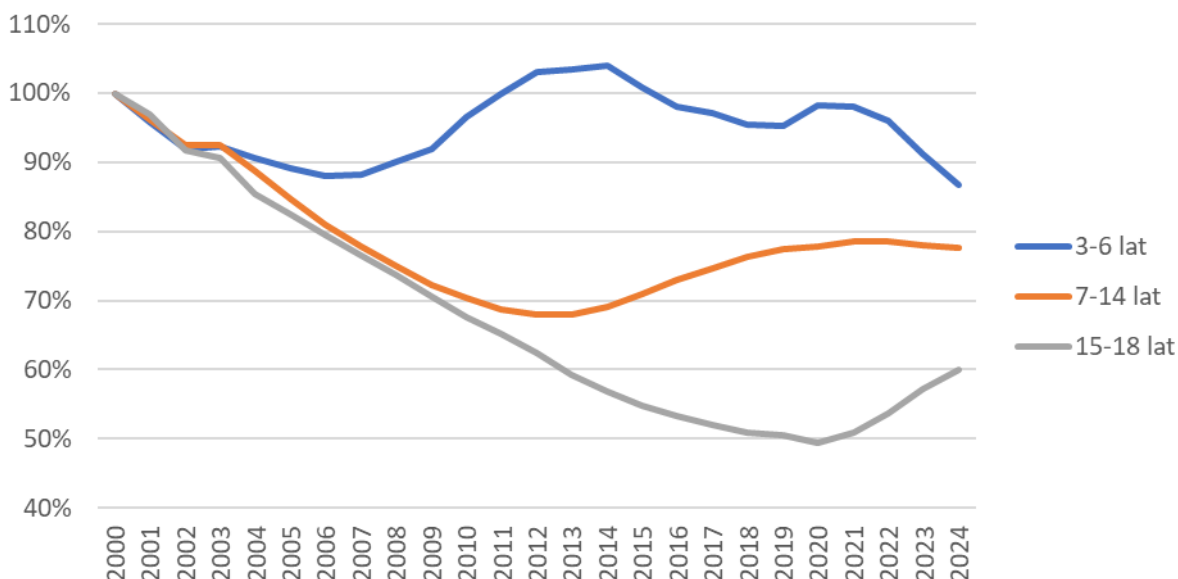
Pierwszym wskaźnikiem obrazującym te tendencje jest liczba dzieci w wieku do jednego roku. Jest to grupa, której w kolejnych latach trzeba będzie zapewnić edukację. Między 2002 a 2009 rokiem odnotowano wzrost liczebności tego rocznika z 23 do niemal 30 tysięcy. Jednak od tamtego czasu liczba najmłodszych systematycznie maleje, osiągając w 2024 roku poziom 17,7 tysiąca, co stanowi mniej niż dwie trzecie wartości sprzed siedmiu lat. Zmian o tak dużej skali nie obserwowano w Polsce od zakończenia wojny. Proces ten nie dotyczy wyłącznie Dolnego Śląska – podobne zjawiska występują w całym kraju, a ich skala pozostaje zróżnicowana regionalnie.

Wykres 1. Ludność do 1 roku na Dolnym Śląsku

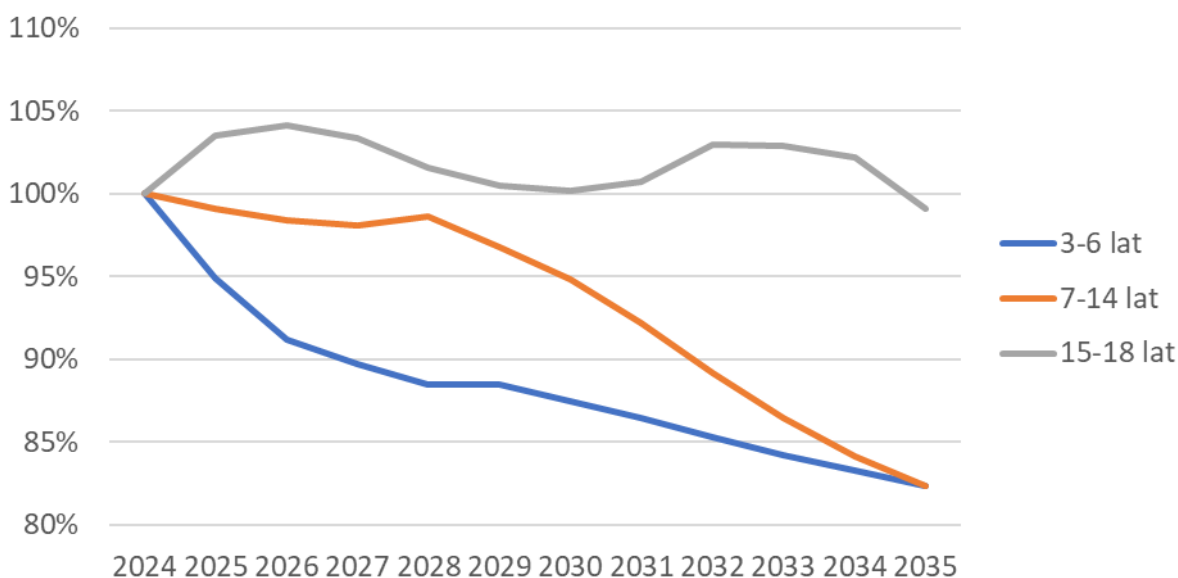
Zmiany w liczebności mieszkańców Dolnego Śląska w grupach wiekowych odpowiadających poszczególnym etapom edukacyjnym prezentuje kolejny wykres. Dotychczas gwałtowne spadki dotyczyły jedynie najstarszej grupy, czyli uczniów szkół ponadpodstawowych. W pozostałych kategoriach zmiany były mniej nasilone: w grupie przedszkolnej nie przekraczały 15 proc., natomiast w szkołach podstawowych sięgały jednej trzeciej. Należy przy tym pamiętać, że ze względu na reformy systemu oświaty – w tym obniżenie, a następnie podniesienie wieku szkolnego oraz likwidację gimnazjów – przywołane wartości nie odzwierciedlają w pełni rzeczywistej liczby uczniów w placówkach w kolejnych latach.

Wykres 2. Zmiana ludności Dolnego Śląska w wybranych grupach wiekowych (rok 2000=100%)

Prognoza ludności dla powiatów przygotowana przez GUS potwierdza trwałość opisywanych tendencji. Według wszystkich wariantów tego opracowania liczebność populacji w wieku ponadpodstawowym, która zmniejszyła się w poprzednich latach, pozostanie na poziomie zbliżonym do obecnego. Z kolei w młodszych grupach wiekowych w ciągu najbliższych lat należy spodziewać się dalszego, systematycznego spadku liczby osób.

Wykres 3. Prognoza zmiany ludności Dolnego Śląska w wybranych grupach wiekowych (rok 2024=100%)

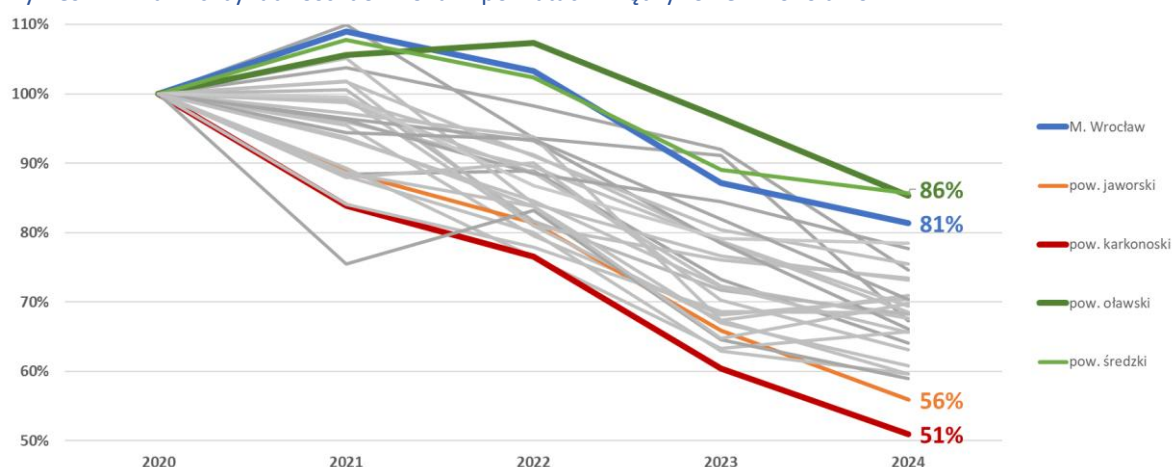
Przełożenie powyższych wartości na liczbę uczniów w szkołach pozwala przewidywać znaczące spadki liczebności dzieci w przedszkolach oraz uczniów w szkołach podstawowych. W przypadku szkół ponadpodstawowych, po ukończeniu nauki przez obecne klasy czwarte i trzecie (tzw. podwójne

roczniki) oraz drugie (tzw. rocznik połówkowy), liczba uczniów powinna ustabilizować się na poziomie zbliżonym do obecnego.

3.2 Różnice regionalne

Skala obserwowanych przemian w zróżnicowanym stopniu dotknęła poszczególne części Dolnego Śląska. Najmniejsze natężenie tych zmian odnotowano w powiatach otaczających Wrocław, czyli oławskim i średzkim. Kolejne dwie linie, niewyróżnione na poniższym wykresie, reprezentują powiaty wrocławski oraz trzebnicki. Z kolei największy spadek liczby najmłodszych mieszkańców dotyczył powiatów karkonoskiego i jaworskiego (następne w kolejności, również niewyróżnione, to powiaty lwówecki i wałbrzyski). W każdym z tych czterech regionów w 2024 roku odnotowano o co najmniej 40 proc. mniej urodzeń niż pięć lat wcześniej.

Wykres 4. Zmian liczby ludności do 1 roku w powiatach między rokiem 2020 a 2024

Tempo zachodzących zmian różniło się w poszczególnych gminach. Na poniższych kartogramach zilustrowano zmiany liczebności mieszkańców w podziale na grupy wiekowe. Kolor czerwony sygnalizuje spadki, natomiast zielony – wzrosty. Im większe nasycenie barwy, tym wyraźniejszą różnicę odnotowano.

Zmiany w poszczególnych gminach są znaczące, co obrazują poniższe przykłady:

- Ciepłowody – **15** dzieci w 2024 roku (36 w roku 2020);
- Dobromierz – **16** dzieci w 2024 roku (35 w roku 2020);
- Jemielno – **10** dzieci w 2024 roku (27 w roku 2020);
- Platerówka – **3** dzieci w 2024 roku (15 w roku 2020);
- Ruja – **14** dzieci w 2024 roku (25 w roku 2020).

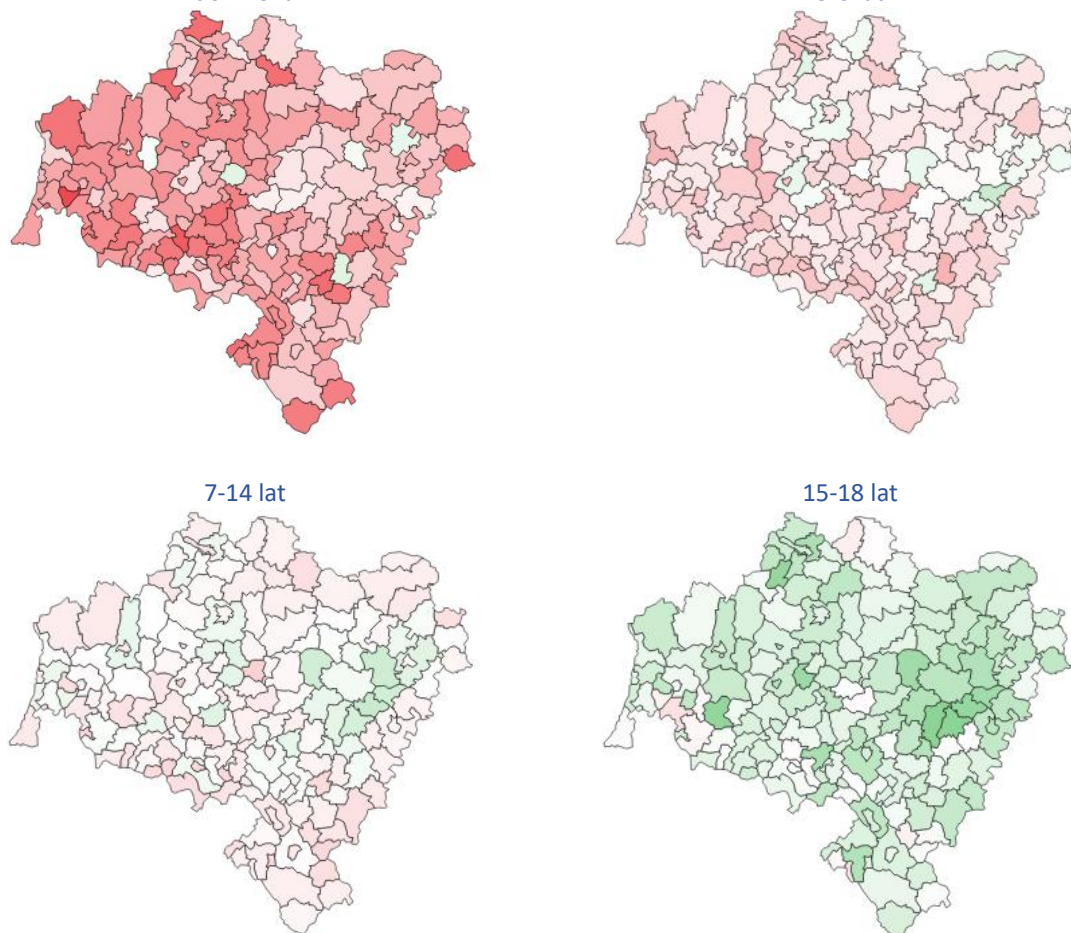
To tylko wybrane dane. Według statystyk GUS łączna liczba dzieci urodzonych w gminie Platerówka w latach 2022–2024 wynosi 23 osoby. Oznacza to, że za dwa lata w całej gminie będzie łącznie 23 dzieci w wieku 3–5 lat, co pozwoli na utworzenie zaledwie jednego, niepełnego oddziału przedszkolnego. Podobne wyzwania dotyczą bardzo wielu dolnośląskich samorządów.

W obliczu tych danych kluczowe staje się pytanie: jak zorganizować edukację przedszkolną, a w niedalekiej przyszłości również szkolną, gdy rocznik liczy zaledwie troje lub dziesięcioro dzieci? Należy przy tym pamiętać, że rzeczywista liczba uczniów może odbiegać od prezentowanych wartości, gdyż

 MIASTO
KOMPETENCJE DLA ROZWOJU

oficjalna liczba ludności nie zawsze jest tożsama z liczbą osób faktycznie zamieszkałych lub zameldowanych na danym terenie.

Kartogram 1. Zmiana liczby ludności między rokiem 2020 a 2024 w gminach w grupach wiekowych
do 1 roku 3-6 lat

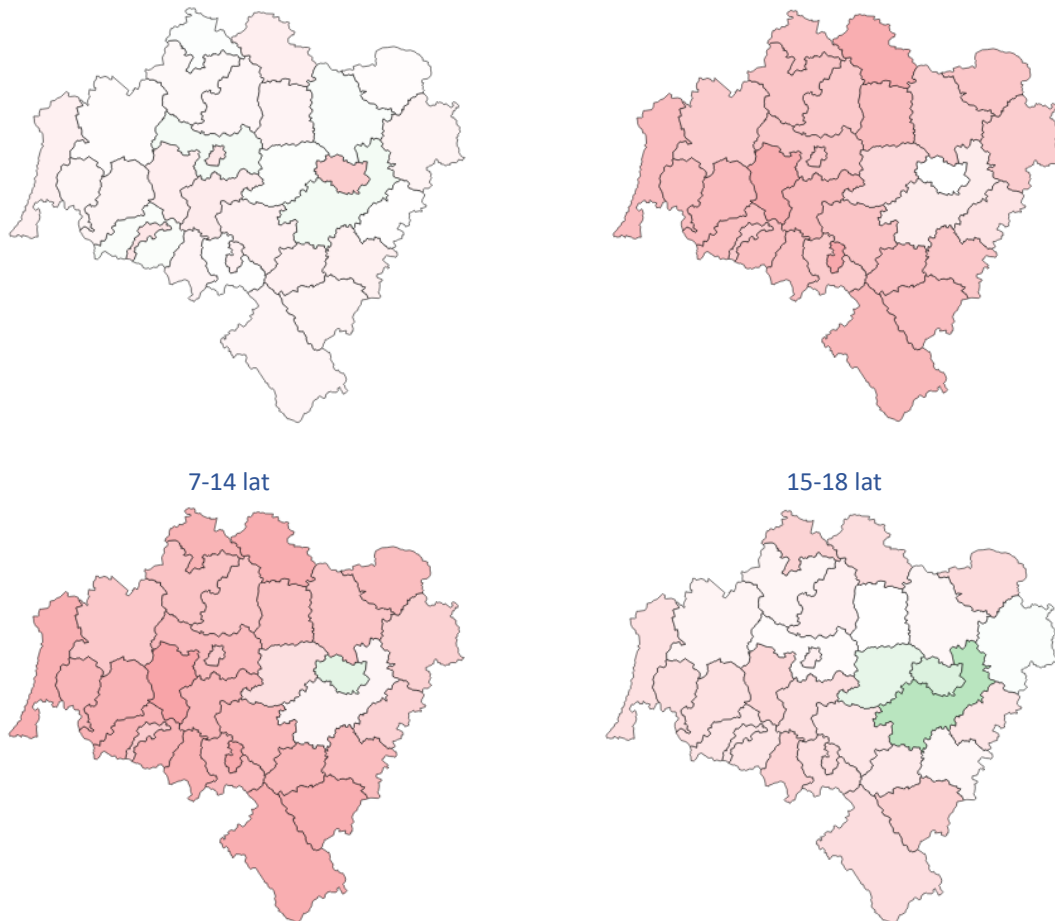

Prognoza ludności dla powiatów Dolnego Śląska na najbliższą dekadę przewiduje:

- względną stabilizację liczby urodzeń w większości powiatów; największe spadki prognozowane są we Wrocławiu (o 22 proc. względem 2024 roku) oraz w Jeleniej Górze i Legnicy (o 11 proc.), natomiast największe wzrosty spodziewane są w powiatach wrocławskim (o 6 proc.) i legnickim (o 5 proc.);
- znaczący spadek liczby dzieci w wieku przedszkolnym, przy czym jedynie we Wrocławiu przewiduje się początkowy wzrost (o 12 proc. do 2029 roku), a następnie spadek do wartości wyjściowej; w pozostałych powiatach należy oczekiwać tendencji spadkowej, z czego najsilniejszej w Wałbrzychu (38 proc.) oraz w powiatach złotoryjskim (36 proc.) i górowskim (35 proc.);
- spadek liczby uczniów w szkołach podstawowych we wszystkich powiatach z wyjątkiem Wrocławia (gdzie prognozowany jest wzrost o 14 proc.); największe spadki dotkną ponownie powiat złotoryjski (40 proc.) oraz Wałbrzych (38 proc.);
- utrzymanie populacji w wieku ponadpodstawowym na poziomie zbliżonym do obecnego w większości powiatów; spadki prognozowane są w powiatach: głogowskim (19 proc.),

kamiennogórskim (19 proc.) oraz ząbkowickim (21 proc.), natomiast wzrosty wystąpią w powiatach: wrocławskim (o 36 proc.), średzkim (o 12 proc.), oleśnickim (o 2 proc.) oraz we Wrocławiu (o 18 proc.).

Kartogram 2. Prognoza zmiany liczby ludności w powiatach między rokiem 2024 a 2035 w grupach wiekowych
do 1 roku 3-6 lat

Powyższe zestawienie opracowano na podstawie danych o liczbie ludności, która może odbiegać od rzeczywistej liczby mieszkańców oraz osób faktycznie wymagających zapewnienia miejsc w przedszkolach i szkołach. Przyjęta metodologia obliczeń trafnie ilustruje ogólne kierunki zmian, nie jest jednak w pełni wystarczająca do podejmowania konkretnych decyzji operacyjnych.

4 Organizacja edukacji

Wspomniane wcześniej zmiany demograficzne wpłyną na organizację szkół i przedszkoli. Zmniejszająca się liczba dzieci i młodzieży spowoduje konieczność ograniczenia liczby oddziałów tworzonych w przedszkolach i szkołach. Już teraz zróżnicowanie w tym zakresie jest znaczące.

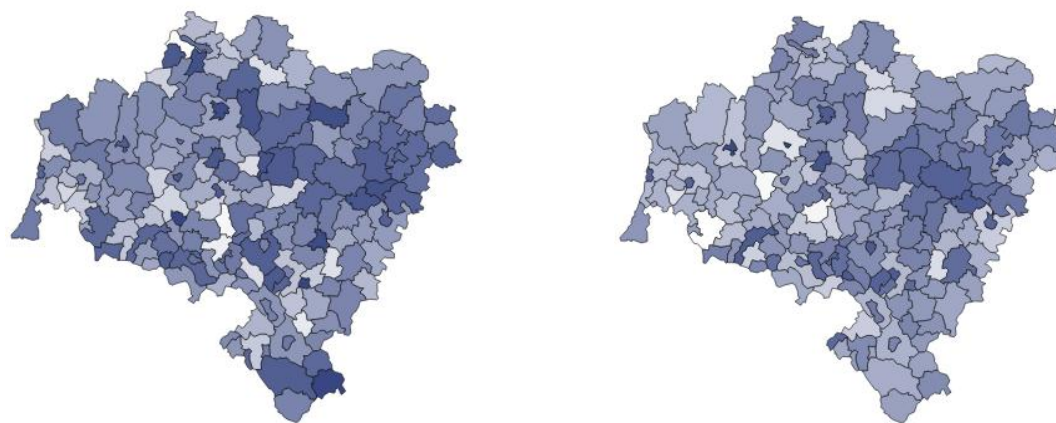
Średnia wielkość oddziału przedszkolnego (z wyłączeniem oddziałów specjalnych) w prowadzonych przez gminy przedszkolach lub szkołach podstawowych wyniosła w roku szkolnym 2024/2025 od 13,5 do 25 dzieci. Najniższe wartości odnotowano odpowiednio w gminach: Żukowice – 13,5, Dobromierz – 14 oraz Bardo – 14,8. Jednocześnie w gminach Stronie Śląskie oraz Wojcieszów wskaźnik ten wyniósł 25, w Czernicy – 24,27, a w Lubinie (gmina miejska) – 24.

Podobnie średnia liczebność oddziału w szkole podstawowej wahała się od 9,37 do 24,61 osób. Najmniejsze grupy funkcjonowały w gminach: Mirsk – 9,37, Paszowice – 10,27, Chojnów – 12,46 oraz Bolesławiec (gmina wiejska) – 15,01. Dla porównania najwyższe wyniki uzyskiwały gminy: Bolesławiec (gmina miejska) – 24,61, Oleśnica (gmina miejska) – 23,58, Legnica – 23,24 oraz Wrocław – 22,31.

Tak duże zróżnicowanie w organizacji edukacji stawia poszczególne samorządy w odmiennej sytuacji u progu nadchodzących zmian. Najliczniejsze oddziały tworzone były – co zrozumiałe – w miastach, natomiast znacząco mniejsze w otokiemiejskich gminach wiejskich. Przykładem mogą być pary gmin: Bolesławiec, Chojnów, Głogów oraz Lubań. W każdym z tych przypadków organizacja edukacji w mieście jest pod względem wskaźników liczebności bardziej efektywna niż w sąsiadującej gminie wiejskiej.

Uwagę zwraca również wielkość oddziałów w aglomeracjach wrocławskiej i wałbrzyskiej. W obu tych obszarach oddziały w szkołach podstawowych są znacząco liczniejsze niż w pozostałych gminach regionu.

Kartogram 3. Średnia wielkość oddziału w szkole lub placówce prowadzonej przez gminę (bez specjalnych oddziały przedszkolne oddziały w szkole podstawowej)

4.1 Dobre praktyki i podsumowanie

W obliczu przedstawionych danych kluczowym wyzwaniem staje się precyzyjne monitorowanie liczby ludności oraz prognoz w tym zakresie, tak aby organ prowadzący mógł przygotować się na nadchodzące, nieuchronne zmiany.

1. Samorząd dysponuje trzema źródłami danych pozwalającymi oszacować zapotrzebowanie na miejsca w placówkach oświatowych. Są to: prezentowane w niniejszym opracowaniu dane GUS o ludności gmin, dane z systemu ewidencji ludności o osobach zameldowanych oraz pochodzące ze szkół i przedszkoli deklaracje rodziców dotyczące miejsca zamieszkania dzieci. Dopiero zestawienie tych trzech rejestrów, opartych na różnych metodologiach, pozwala na relatywnie trafne prognozowanie przyszłej wielkości przedszkoli i szkół. Uzyskane wyniki będą zależeć od typu jednostki. W miastach, nawet tych mniejszych, otoczonych gminami wiejskimi, liczba uczniów zazwyczaj przewyższa liczbę zameldowanych mieszkańców oraz oficjalne dane o ludności. Z kolei w gminach wiejskich, oddalonych od większych ośrodków, liczba ludności jest często nieznacznie wyższa od liczby zameldowanych i faktycznej liczby uczniów. Skala tych różnic wynika z lokalnej specyfiki, a ich charakter pozostaje stały w czasie. Skutecznym systemem monitorowania od wielu lat dysponuje na przykład Dzierżoniów.

2. Konieczna jest pogłębiona refleksja nad kształtem edukacji w nadchodzących latach. Wiele gmin ma zaledwie dwa lub trzy lata na przygotowanie nowej sieci szkół i przedszkoli. Jest to proces trudny, angażujący niejednokrotnie całą lokalną społeczność. Jeśli gmina nie rozpocznie konsultacji niezwłocznie, za kilka lat może stanąć w obliczu poważnych problemów finansowych. Koszt utrzymania oddziału szkolnego lub grupy przedszkolnej w minimalnym stopniu zależy od liczby uczniów; nakłady na zapewnienie edukacji dla 15 osób są tożsame z kosztami kształcenia 22 uczniów.
3. Na możliwość podejmowania działań w przyszłości mogą wpływać także dzisiejsze decyzje inwestycyjne. Budowa nowego boiska, szczególnie współfinansowana ze środków zewnętrznych, może skutecznie uniemożliwić przeniesienie jednostki do innej lokalizacji.
4. Przeobrażenia w sferze usług edukacyjnych wpłyną również na zatrudnienie nauczycieli oraz pozostałych pracowników oświaty. Strategia oświatowa musi zatem także uwzględniać potrzeby i perspektywy zawodowe tej grupy.
5. Chociaż zapewnienie jakości pracy szkół nie jest bezpośrednim zadaniem gmin i powiatów (za nadzór pedagogiczny odpowiada kuratorium oświaty), to zmiany organizacyjne muszą uwzględniać ten aspekt. Zwiększenie liczby uczniów dojeżdżających do szkół może ograniczyć ich szanse na uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych lub wymusić dłuższy pobyt w świetlicy. W takiej sytuacji wzrośnie znaczenie jakości działań podejmowanych w tym czasie.
6. Niezbędne jest również wypracowanie rozwiązań ułatwiających rodzicom, zwłaszcza tym w trudniejszej sytuacji materialnej, dowóz dzieci do jednostek wychowania przedszkolnego.

To tylko wybrane kwestie, na które odpowiedzi powinny szukać gminy dotknięte depopulacją.

W ramach dobrych praktyk, poza raportem analitycznym ([Wybrane informacje o edukacji w województwie dolnośląskim](#)) i narzędziami wskazanymi wcześniej, warto korzystać z innych źródeł danych ułatwiających diagnozę. Należą do nich w szczególności: [Monitor Rozwoju Lokalnego](#), [System Monitorowania Usług Publicznych](#), [Bank Danych Lokalnych](#). W tak dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości opieranie się na sprawdzonych danych jest nieodzowne.